

Toespraak van mevr. dr. Lody Pieters, voorzitter SHBSS, tijdens de herdenking van de Dodenspoorwegen op 29 augustus 2015

Thema van de dag: 'Dit zijn hun namen'

Dames en heren,

Vandaag herdenken wij onze dierbare doden in aanwezigheid van twintig van hun kameraden. De laatsten der Mohikanen, de laatste ooggetuigen van de onmenselijke gebeurtenissen in Thailand, Birma en Sumatra. Velen van hen hebben de herinnering aan die verschrikkingen hun hele leven met zich meegedragen. Hun jeugd en gezondheid verwoest; hun wereldbeeld veranderd. De oorlog trok een zware wissel op hun leven. En dat van hun gezinnen.

Vele overlevenden zwegen. Zij zwegen vooral om de mensen die zij lief hadden, te beschermen tegen hun emoties en pijn. Vaak is het pas na hun overlijden dat hun kinderen die stilte verbreken voor een zoektocht naar het oorlogsverleden van hun vader. Wat zij vinden, zijn schrijnende verhalen. Eén van hen, zei mij onlangs: 'ik kan niet geloven dat mijn vader dit heeft meegemaakt. Dat hij dit heeft overleefd.' Die verhalen van ooggetuigen zijn kleine menselijke drama's tegen de achtergrond van een wereldomvattende oorlog.

Bijna wekelijks kloppen nabestaanden bij ons aan voor hulp bij hun zoektocht. Tientallen vrijwilligers binnen en buiten onze stichting zoeken in archieven en verzamelen informatie. SHBSS probeert die informatie te bundelen en voor een groot publiek toegankelijk te maken. Kennis verzamelen en verspreiden over de Dodenspoorwegen is één van de doelstellingen van onze stichting. We hebben daar in de afgelopen jaren veel in bereikt. Maar we zijn er nog lang niet. We willen nieuwe doelgroepen aanspreken, 3e en 4e generatie nabestaanden helpen om hun familieverleden te ontdekken. Daarom ook hebben we die jongere generaties een hoofdrol gegeven bij deze herdenking.

Soms moeten we ook wel eens teleurstellingen incasseren bij ons vrijwilligerswerk.

Zo wilden we dit jaar met veteranen een pelgrimsreis naar Japan maken, maar er was hier in Nederland een wachtlijst voor. Zei men. Alsof je 90-plussers nog op een wachtlijst kunt zetten! Ook vroegen we subsidie aan voor de ontwikkeling van een herdenkingsapp waarmee je korte levensverhalen van ex-krijgsgevangenen digitaal kon lezen. Maar dat project was niet innovatief. Zei men. Alsof er al zoveel herdenkingsapps zijn!

En dit jaar wilden we eindelijk de expositie Sporen van Oorlog naar Museum Bronbeek halen. Maar die fotoserie uit 2005 was gedateerd. Zei men. Alsof foto's van overlevenden van de Dodenspoorwegen gedateerd kunnen zijn!

Maar desondanks blijven we vol enthousiasme en ambitie ons werk voortzetten. Voor de komende jaren heb ik 3 wensen:

1. Ik hoop dat ons Drie-Pagodenmonument een plek van herdenken en bezinnen wordt voor nabestaanden van alle 45.000 Nederlandse krijgsgevangenen. Dus ook die in Japan, Mantsoerije, Frans-Indochina, Java, Flores, de Molukken en elders in Azië.
2. Ik hoop dat alle betrokken organisaties meer Samen Werken aan Samen Herdenken. Laten we als vrijwilligers met beperkte tijd en middelen de handen ineenslaan. Wij dienen toch hetzelfde doel: het levend houden van de herinnering aan de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog.
3. En ten slotte: er was maar één Wereldoorlog II. Laten we de historische tegenstellingen tussen hier en daar, tussen West en Oost, tussen Europa en Azië overbruggen. Immers: terwijl mijn oudoom Frans aan de Pakan Baroe Spoorweg zwoegde, werd zijn joodse familie in Europa weggevoerd naar een concentratiekamp. Dat is slechts één van de duizenden voorbeelden.

Straks zullen de namen van 70 slachtoffers worden genoemd door nabestaanden van de 3e generatie. Zij zijn van na de oorlog en hebben hun grootvader nooit gekend. Net zo min als ik mijn opa Harrie heb gekend. Hij werd kort voor de capitulatie door de Japanners onthoofd. Elke reis door ons moederland begint bij zijn graf op het ereveld Pandu in Bandung. Als kind al vroeg ik mij af of je iemand kunt missen die je nooit gekend hebt. Ik herinner me van familiebijeenkomsten die lege stoel aan tafel, een bord met het lievelingsgerecht van mijn opa, een glas tubruk en een kretek-sigaret ernaast. Jaren later pas leerde ik dat dat sadjen was: een offer aan een dierbare overledene. Op die manier was hij er toch altijd bij. Die zo geliefde man die werd weggevoerd en nooit meer terugkwam. Op 4 mei, op 15 augustus en ook bij deze herdenking noem ik altijd in stilte zijn naam. Voor hem en vele anderen is er geen namenmonument, maar zij zullen niet vergeten worden. De werkelijk belangrijke dingen gaan nooit voorbij.

Zeven jaar geleden, toen ik hier voor het eerst stond, vertelde ik u over mijn vader. Dat hij als jonge man door de Japanse bezetter van Java naar Singapore en vandaar uit naar Thailand werd gesleept. Dat hij daar zwoegde van werkkamp naar werkkamp tot de spoorlijn klaar was. Ik vertelde u over de onmenselijke leef- en werkomstandigheden, over de tienduizenden zieken en de honderdduizend doden in anderhalf jaar tijd. En dat mijn vader overleefde.

Wat ik u niet vertelde, was dat mijn vader na de hel van de Birma-Siam Spoorweg nog naar Japan werd gevoerd. Daar werkte hij op een scheepswerf in Osaka en ondergronds in een kolenmijn in Fukuoka 8b. Over die tijd sprak hij niet. Het was te erg voor woorden. Hoe vertelt een man van meer dan 1.85 m lengte dat hij maandenlang dag in dag uit in mijngangen van nog geen 1,5 m hoogte moest werken? Daar zijn geen woorden voor. Er is geen vergrotende of overtreffende trap voor het woord 'hel'. Dus zweeg mijn vader.

Wat ik ook niet vertelde, was zijn naam. Het gaat hier immers niet om hem, maar om alle 22.000 Nederlandse mannen aan de Birma-Siam Spoorweg en Pakan Baroe Spoorweg. Maar vandaag noemen wij namen. De namen van mensen die we hebben liefgehad. Vandaag noem ik dus de naam van mijn vader. Voor zijn mede-krijgsgevangenen was hij Piet, terwijl hij eigenlijk Wim heette. Wim Pieters was zijn naam.

Uit eerbetoon aan hem sta ik hier. Uit dankbaarheid dat hij levend terugkwam en ons het leven gaf dat wij in vrijheid kunnen leven. Samen met mijn broer en zussen, hun kinderen en kleinkinderen, onze nichten en neven die hier aanwezig zijn, noemen wij in stilte zijn naam. En die van mijn oom Lex die aan de Pakan Baroe Spoorweg een oog verloor. En de naam van mijn oom Karel die in een Fukuoka-kamp in Japan zat.

Straks herdenken we de slachtoffers van de Birma-Siam Spoorweg wier namen op de herinneringsmuur staan. We herdenken ook de slachtoffers van de Pakan Baroe Spoorweg. Hun namen worden eindelijk – na 70 jaar - aan de vergetelheid ontrukkt.

En wij herdenken de veteranen en andere trouwe bezoekers van onze herdenking, die ons de afgelopen tijd ontvallen zijn.

Ter afsluiting citeer ik een stukje uit een gedicht dat ik lang geleden ergens las en speciaal voor deze gelegenheid heb bewaard.

*Ik ben de zwijgende, zeg je,
Maar verberg me niet,
Verstop me niet
Verstil me niet
En noem mij bij mijn naam.
Raap de gebroken woorden die ik spaarzaam achterlaat
En leg ze voor je uit tot een zin.
Luister dan
Naar mijn versplinterd verhaal.¹*

Ik wens u een gedenkwaardige dag toe.

¹ Hans van Bergen 'Verborgene armoede'

